

УДК 330.322.01

Н. А. Навроцька,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
міжнародної економіки Академії митної служби України
(Дніпропетровськ)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проведено критичний аналіз теоретичних підходів до визначення сутності інвестиційного процесу. Уточнено напрями трансформації основних параметрів інвестиційного процесу під впливом глобалізації.

Ключові слова: інвестиційний процес, відтворювальний процес, глобалізація, міжнародна інвестиційна діяльність, світовий інвестиційний процес.

Н. А. Навроцкая
**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ТРАНСФОРМАЦИИ
ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЦЕССА В УСЛОВИЯХ
ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

Проведен критический анализ теоретических подходов к определению сущности инвестиционного процесса. Уточнены направления трансформации основных параметров инвестиционного процесса под влиянием глобализации.

Ключевые слова: инвестиционный процесс, воспроизводственный процесс, глобализация, международная инвестиционная деятельность, мировой инвестиционный процесс.

N. A Navrotska
**THE THEORETICAL BASIS OF THE INVESTMENT
PROCESS TRANSFORMATION IN CONDITIONS
OF GLOBALIZATION**

The critical analysis of existing theoretical approaches to understanding the investment process is conducted. The trends changing the basic parameters of the investment process under the influence of globalization are specified.

Key words: investment process, reproductive process, globalization, international investment, international investment process.

Постановка проблеми. Суттєві зміни в розвитку світової економіки в останні роки пов'язані із посиленням процесів інтернаціоналізації та глобалізації, які істотно впливають на економічні процеси у країнах світу. Відтак національні економіки змушені розвиватися в умовах жорсткої глобальної конкуренції, що потребує від них підвищення конкурентоспроможності, а також наукового осмислення цілей, напрямів та інтенсивності трансформаційних процесів у якісних параметрах сучасного світу. Це, своєю чергою, висуває на перший план питання про розуміння сутності сучасного інвестиційного процесу як фактору модернізації господарських структур, їх інноваційно-технологічного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що інвестиційний процес у різних аспектах є об'єктом дослідження багатьох учених. Особливої уваги заслуговують праці І. Бланка, Л. Борща, А. Гайдуцького, А. Пересади, В. Федоренка, Н. Татаренка, А. Поручника та ін. Серед іноземних учених, які зробили значний внесок у дослідження інвестиційної сфери, варто відмітити Г. Александера, Дж. Бейлі, В. Бочарова, З. Боді, Л. Гітмана, М. Джонка, А. Кейна, В. Ковальова, Дж. Кейнса, М. Марковіца, У. Шарпа, Ф. Фабоцці, М. Харрісона, В. Царьова та ін. Водночас, незважаючи на досить широкий спектр досліджень інвестиційної сфери, теоретичні аспекти визначення інвестиційного процесу залишаються недостатньо розробленими.

Метою статті є уточнення змісту та сутнісних характеристик інвестиційного процесу в умовах посилення глобалізації світового господарства.

Основні результати дослідження. Трансформаційні процеси народного господарства знаходять своє відбиття у центральному процесі мікро- і макроекономічного розвитку країни – інвестиційному. Розуміння поняття «інвестиційний процес» у науковій літературі представлено значним плюралізмом поглядів. Поширеною є практика, коли терміни «інвестиційний процес», «інвестування» та «інвестиційна діяльність» вживаються як тотожні. Аналіз різних підходів до розуміння зазначених термінів показав, що визначення їх сутності є досить розмитими. Зазвичай

відбувається їх розгляд у ланцюжку взаємозалежних між собою економічних категорій, що визначають кількісні та якісні характеристики, а також окремі складові.

Оцінка змісту інвестиційного процесу має певну еволюцію. У радянські часи він розглядався як капіталовкладення (див., наприклад, [1]), що зводило інвестиційний процес тільки до реального інвестування.

Подібною точкою зору щодо інвестиційного процесу дотримується ряд українських науковців, зокрема А. Пересада, який розглядає інвестиційний процес як «...обґрунтування і реалізацію інвестиційних проектів» [2]. Д. Черваньов також розцінює інвестиційні процеси як послідовність безперервного створення основних засобів та виробничих потужностей [3, с. 565].

Наведені визначення, у яких інвестиційний процес фактично зводиться до інвестиційного проекту, на нашу думку, мають мікроекономічний характер і є історично обмеженими. За стрімкого розвитку видів та форм інвестицій, способів і мотивів інвестування такі підходи дають звужене, однобічне уявлення про інвестиційний процес і не визначають його сутності.

Чимало дослідників дотримується макроекономічного підходу щодо розуміння сутності інвестиційного процесу. Українські вчені В. Грідасов, С. Кривченко та О. Ісаєва розглядають інвестиційний процес як систему інвестування, що дає змогу об'єднати інтереси учасників, умови і механізм реалізації взаємодії промислових підприємств та кредитних установ. Він є основною ланкою суспільного господарювання і забезпечує всі напрями господарської діяльності [4, с. 39].

На думку російської вченої Н. Баліхіної, макроекономічний характер інвестиційного процесу полягає в тому, що це «багатобічна діяльність учасників відтворювального процесу з нарощування капіталу нації, складова процесу суспільного відтворення, що має такі самі стадії: виробництво, розподіл, обмін і споживання, але тільки з боку руху інвестиційних благ» [5, с. 5].

Інший російський дослідник С. Горланов вважає, що інвестиційний процес в економіці являє собою сегмент

процесу суспільного виробництва, що існує у вигляді сукупності суспільних відносин із приводу тієї частини продукту суспільства, яка призначена для поновлення його продуктивних сил (тобто ресурсів самого процесу відтворення) і виробничих відносин [6].

Макроекономічні підходи до розуміння інвестиційного процесу пов'язують його із стадіями суспільного відтворення, підкреслюють суб'єктність процесу, але часто уникають конкретного аналізу його змісту, тому мають загальний характер.

В останні роки досить поширеним підходом до розуміння сутності інвестиційного процесу є зосередження на його заключній стадії – придбання або зміни форми активів із грошової на фінансову чи матеріальну форму відповідно на фінансовому ринку, ринку нерухомості або ринку капітальної продукції. На думку Л. Гітмана, М. Джонка [7, с. 15] та В. Царьова [8, с. 72], інвестиційний процес – це механізм зведення разом тих, хто пропонує гроші (власники тимчасово вільних засобів), з тими, хто пред'являє попит на них. Обидві сторони звичайно зустрічаються у фінансових інститутах або на фінансовому ринку. Іноді, зокрема коли йдеться про угоди майнового характеру, продавці й покупці вступають у договірні відносини напругу. У такому трактуванні інвестиційний процес фактично отождолюється з фінансовими ринками.

Ряд відомих зарубіжних дослідників доводить, що інвестиційний процес – це вкладення коштів у цінні папери. Наприклад, У. Шарп, Г. Александер та Дж. Бейлі вважають, що «інвестиційний процес є ухваленням інвестором рішення щодо цінних паперів, у які здійснюються інвестиції, обсягів і термінів інвестування» [9, с. 10]. Аналогічної точки зору дотримуються також відомі вчені Г. Марковіц, К. Ерроу та ін. Усі вони пов'язують інвестиційний процес із фондовим ринком. Подібні погляди поділяють і деякі українські дослідники, зокрема А. Загородній та Г. Вознюк [10, с. 735].

Підходи до розуміння інвестиційного процесу, які відбивають лише одну (хоч і, безсумнівно, досить важливу для певних умов інвестування) сферу інвестиційного процесу, варто визнати вузькими, оскільки охоплюють тільки сферу розподілу інвестиційних ресурсів.

На наш погляд, інвестиційний процес необхідно розглядати в контексті відтворювального процесу, тобто як процес формування, обміну, розподілу та практичного використання в економіці інвестиційних ресурсів і відповідну систему відносин між суб'єктами господарської діяльності, що виникає з цього приводу. Взаємозв'язок інвестиційного та відтворювального процесів забезпечується за допомогою фонду нагромадження, що обумовлює можливість, з одного боку, розширеного відтворення у цілому, а з другого – розвитку інвестиційного процесу через механізм нагромадження і формування капіталу.

Аналіз наведених визначень інвестиційного процесу дозволяє дійти висновку, що механізм здійснення інвестиційного процесу містить у собі ряд складових, які пов'язані із формуванням, розподілом та використанням різноманітних ресурсів за участю різноманітних економічних

агентів, якими виступають держава, корпорації, фінансові посередники, іноземні інвестори, домогосподарства. Багатоаспектність інвестиційного процесу в умовах глобалізації посилюється й ускладнюється міжкрайовим переливом капіталу, що виступає найважливішою умовою функціонування і розвитку світового виробництва.

Міжнародного характеру інвестиційному процесу надає міжнародна інвестиційна діяльність, яка реалізується у процесі переміщення іноземних інвестицій та являє собою «напрямок зовнішньоекономічної діяльності, що раціоналізує розподіл матеріальних, фінансових, трудових, інтелектуальних ресурсів з метою відновлення технологічної структури і суспільного виробництва» [11, с. 303]. В умовах глобалізації міжнародна інвестиційна діяльність полягає у транснаціональному переміщенні інвестиційних ресурсів та пов'язана зі станом інвестиційного клімату і потенціалом національних економік. Тому міжнародну інвестиційну діяльність, на наш погляд, можна визначити також як систему економічних відносин, що складаються у процесі вилучення ресурсів із національного обігу одних країн і переміщення їх в інші країни, які мають більш сприятливі інвестиційні режими, дозволяють отримати більшу норму прибутку або знизити ризики.

Міжнародна інвестиційна діяльність спонукає національні інвестиційні процеси трансформуватися з метою інтеграції у глобальний інвестиційний процес. Під впливом глобальних чинників трансформація національного інвестиційного процесу спостерігається на кожній фазі його кругообігу (рис.).

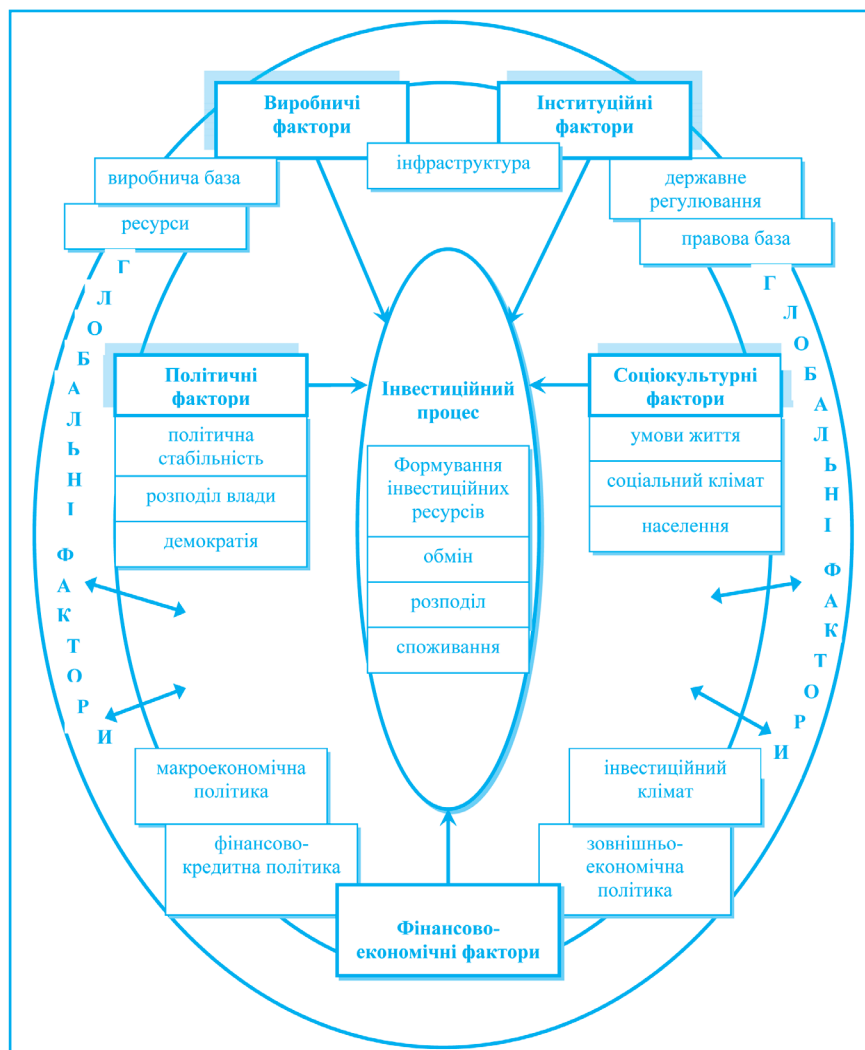

Рис. Фактори впливу на інвестиційний процес в умовах глобалізації

Джерело: Розроблено автором

В умовах глобалізації відбувається зміна основних параметрів інвестиційного процесу на всіх рівнях економіки – від мікрорівня (рівень підприємства) і рівня національного господарства до міжнародного рівня та рівня світової економіки. Глобалізація відкрила для країн широкі можливості використання зовнішніх джерел інвестиційних ресурсів, а також інвестування за кордоном.

У результаті лібералізації регулювання зовнішньоекономічної діяльності за післявоєнний період щорічні обсяги міжнародних фінансових трансакцій зростали учетверо швидше, ніж торговельних потоків [12, р. 231], а обороти міжнародної торгівлі – утричі швидше, ніж валовий внутрішній продукт розвинених країн [13, р. 18].

Таким чином, лібералізація зовнішньоекономічної діяльності стала необхідною умовою глобалізації інвестиційного ринку та консолідації інвестиційного простору. Технічним засобом глобалізації інвестиційного ринку виступила система глобальної інформаційно-комунікативної інфраструктури, що створила підґрунтя для миттєвого обміну інформацією в реальному часі.

Глобальний ринок інвестицій перетворюється в найбільш динамічний світовий ринок. Під глобалізацією ринку інвестицій, на наш погляд, варто розуміти новітню стадію інтернаціоналізації інвестиційного процесу, що утворює єдиний глобальний інвестиційний простір.

Основні передумови трансформації міжнародної інвестиційної діяльності у світовий інвестиційний процес та утворення глобального інвестиційного простору:

- лібералізація зовнішньоекономічної діяльності та, зокрема, ринків капіталу;
- розвиток інформаційно-комунікативної інфраструктури;
- посилення інтеграційних процесів;
- усунення міжкраїнових господарських кордонів (або зниження їх фінансово-економічної значущості);
- розвиток виробничої кооперації;
- формування осередків концентрації капіталу;
- швидкий розвиток ринку цінних паперів;
- інституалізація міжнародної інвестиційної діяльності.

Висновки. Міжнародна інвестиційна діяльність окремих держав і регіональних інтеграційних утворень, яка набуває стійких рис та охоплює дедалі нових учасників, що дотримуються єдиних, уніфікованих або подібних «правил гри», визначає специфіку трансформації національних інвестиційних процесів у глобальний інвестиційний процес.

Зазначеним явищам, які дістали помітного розвитку наприкінці ХХ ст., притаманні певні економічні ознаки, що дозволяють ввести в науковий оборот термін «світовий інвестиційний процес». Під світовим інвестиційним процесом, на наш погляд, варто розуміти вільне переміщення світових інвестиційних ресурсів, їхнє формування, обмін, розподіл і споживання в масштабах світового ринку, що забезпечує глобальне розширене відтворення.

Світовий інвестиційний процес можна представити у вигляді ланцюга: «заощадження – фінанси – інвестиції – реальні та фінансові активи», де світові заощадження, що формуються у процесі створення й розподілу глобального валового продукту, забезпечують інвестиційну діяльність у масштабах світового інвестиційного ринку через фінансову систему, яка обслуговує формування та рух світового капіталу як сукупності національних факторів виробництва.

Література

1. Черевик Е. Д. Инвестиционный процесс в развивающихся странах : монография / Е. Д. Черевик. – М. : Изд-во УДН, 1988. – 148 с.
2. Пересада А. А. Управление инвестиционным процессом : монография / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
3. Черваньов Д. М. Менеджмент инвестиційної діяльності підприємств : навч. посіб. / Д. М. Черваньов. – К. : Знання-Прес, 2003. – 622 с.
4. Грідасов В. М. Інвестування / В. М. Грідасов, С. В. Кривченко, О. Є. Ісаєва. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 164 с.
5. Балихина Н. В. Государственное регулирование инвестиций : учеб. пособ. для вузов / Н. В. Балихина. – М. : Изд-во РГТЭУ, 2003. – 90 с.
6. Горланов С. А. Современный методический подход к оценке эффективности инвестиций / С. А. Горланов // Финансовый вестник. – 2004. – № 12. – С. 56–60.
7. Гитман Л. Дж. Основы инвестирования / Л. Дж. Гитман, М. Д. Джонк ; пер. с англ. – М. : Дело, 1997. – 991 с.
8. Царев В. В. Оценка экономической эффективности инвестиций / В. В. Царев. – СПб. : Питер, 2004. – 464 с.
9. Шарп У. Инвестиции / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли ; пер. с англ. – М. : Инфра-М, 2004. – 1028 с.
10. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
11. Энциклопедический словарь. Современная рыночная экономика. Государственное регулирование экономических процессов ; под общ. ред. В. И. Кушлина, В. П. Чичканова. – М. : РАГС, 2004. – 744 с.
12. Krugman P. Peddling Prosperity. Economic Sense and Nonsense in the Age of Diminished Expectation / P. Krugman. – New York – London : W. W. Norton & Co, 1994. – 320 p.
13. Korten D. C. When Corporations Rule the World / D. C. Korten. – West Hartford, Conn. San Francisco, Calif.: Kumarian Press; Berrett-Koehler Publishers, 2001. – 385 p.

Стаття надійшла до редакції 20 вересня 2012 року

Щодо публікації наукових статей у фаховому журналі «Економічний часопис-XXI»

Шановні колеги!

Фаховий журнал «Економічний часопис-XXI» – визнаний в Україні та за кордоном науково-аналітичне видання, засноване у 1996 році. Засновниками журналу «Економічний часопис-XXI» є Інститут суспільної трансформації (директор – проф. О. І. Соскін) та Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України (директор – академік НАН України Ю. М. Пахомов).

Науковий журнал «Економічний часопис-XXI» внесено до переліку фахових видань з економічних та політичних наук (Постанова Президії ВАК України №1-05/3 від 14.04.2010 р.).

Пропонуємо науковцям, викладачам, аспірантам, докторантам публікувати свої оригінальні наукові статті та результати дисертаційних досліджень у науковому журналі «Економічний часопис-XXI».

Вимоги до наукових статей викладені в Інтернеті за лінком: <http://soskin.info/ea/avtory.html>